

BCU Cluj / Central Library Cluj

**SZERKESZTI-AZ-UNIO-D-TAGJAKRÓL-
ALAKULT-SZERKESZTŐBIZOTTSÁG
CUPRINSUL**

Calenderul lucrurilor.

Fr.: Dr. O. B.: Cei, cari au sosit acasă.

Fr.: Dr. E. J.: Rolul literar și cultural al francmasoneriei
maghiare.

Fr.: A. K.: Francmasoneria și satul.

Francmasoneria în Țara.

Informațiuni.

TARTALOM

Munkanaptár.

Dr. B. O. tv.: Akik hazaérkeztek.

Dr. I. E. tv.: A magyar szk. vesség
irodalmi és kulturális szerepe.

K. S. tv.: A szabadkőművesség
és a falu.

Belföldi szabadkőművesség

Külföldi szabadkőművesség.

INHALT

Arbeitskalender

Br.: Dr. O. B.: Die nachhause kamen.

Br.: Dr. E. I.: Die litterarische und kulturelle
Rolle der ungarischen Freimaurerei.

Br.: A. K.: Die Freimaurerei und
das Dorf.

Die Freimeurerei im Inlande.

Nachrichten.

MUNKANAPTAR

A Romániai Nemzeti Nagypáholy Jánosrendi Szövetségének védelme alatt dolgozó t. és t. páholyok munkarendje

Unio

Cluj—Kolozsvár keletén. Helyiség. Str. Baba Novac 3. — Munkanapjai: Minden hó első és harmadik szerdáján este 8 óraker. Páros szerdákön értekezlet — Profáncim: Zipszer Alajos str. Baba Novac 3.

Aurora

Braşov—Brassó keletén. Helyisége: Str. Principele Carol 9. — Munkanapjai: Minden második hétfő este 9 óraker. Közbeeső hétfőn értekezlet — Profáncim: Kovács Lajos unit. elkész, Prundul Rozelor 10.

Traian

Braşov—Brassó keletén. Helyisége: s'r. Principele Carol 9. — Munkanapjai: Minden szerdán este 8 óraker. — Profáncim: dr. Ioan Hozan Str. Reg. Carol No. 56.

Zu den drei Säulen

Braşov—Brassó keletén. Helyisége: Strada Noua 27. — Munkanapjai: Minden kedden este 8 óraker. Profán címe: Ludovic Servacius, ny. subprefect, Braşov.

Concordia

Arad keletén. Helyisége: Bulv. Gen. Dragalina 30. — Munkanapjai: Minden csütörtökön este fél 9 óraker. — Profán címe: Dr. Szöllősi Zsigmond ügyvéd, Arad, Str. Regina Maria 3.

Bethlen Gábor

Târgu-Mureş—Marosvásárhely keletén. Helyisége: Str. Ştefan cel Mare 83. — Munka-

napjai: Minden hó első és harmadik hétfőjén este 8 óraker. — Profáncim: Dr. Péterfi István orvos, Piaţa Reg. Ferdinand 32.

Bihar

Oradea—Nagvárad keletén. Helyisége: Alea Romei 2. Munkanapjai: Minden 2. hétfőn este 1/2 8 óraker; közbeeső hétfői napokon értekezlet. Profáncim: Dr. Meer Samu Bulv. Reg. Ferdinand 10.

Pax

Timişoara—Temesvár keletén. — Helyisége: Bulv. Reg. Ferdinand, Palatul Lloyd — Lloyd palota. — Munkanapjai: Minden hó második és negyedik hétfőjén este 8 óraker. Páratlan hétfőkön tiszti értekezlet. — Profán címe: Balázs Lajos ny. vasuti főfelügyelő, Timişoara: IV. Str. Joff e 12. Magánügy.

Die Arbeit

Bucureşti—Bukarest keletén. Helyisége: A nagypáholy str. Câmpineanu 45 szám alatti helyiségében dolgozik. — Munkanapjai: Minden hétfőn este 9 óraker. A hó első hétfőjén értekezlet. — Profán címe: Ernst Heitz, Direktor der „Otelul Böhler“, Bucureşti, I. B-dul Domniţei 1.

Kölcsey (Satumare—Szatmár),

Tisza (Sighetul-Máramarossziget) és

Hunyad (Deva—Déva) átszervezés alatt.

Szabadkőműves-irodalom

Lenhoff Eugen: Die Freimaurer. Ihre Geschichte, Organisation und ihr heutiges Wirken, 476 Seiten und 107 Bilder.

Brosch. Rm. 14.—, Ganzleinen Rm. 17.—

Gaston Martin: La Franc = Maçonnerie Frs. 12.—

O. Caspari: Die Bedeutung des Freimaurertums V. Ungar B.

A. Daiber: Ein Jahre Freimaurer (Logen Geheimnisse) Rm. 1.—

Geischer: Die Freimaurerei, ihr Wesen und Wirken Rm. 1.—

Horneffer: Die Freimaurerei Rm. 1.20

Keller: Die Freimaurerei aus „Natur und Geisteswelt“ Rm. 2.—

Neumann: Die Freimaurerei Rm. 1.20

L. de Ponciu: Hinter den Kulissen

I. Das Freimaurertum der Revolution Rm. 3.50

II. Judentum und Weltumsturz Rm. 4.—

Schwarz—Bostonitsch: Die Freimaurerei

Ihr Ursprung, ihr Geheimnisse, ihr Wirken-llust. Rm. 720.

Das Geheimniß des Freimaurers von einem Bruder Meister Rm. 5.—

Leadbeater: Das Verborgene Leben in der Freimaurerei Rm. 15.—

Heinichen: Die Grundgedanken der Freimaurerei im Lichte der Philosophie Rm. 5.60

Kurt Reichl. Blaubuch der Welt freimaurerei

Az itt felsorolt művek megrendelhetők a „Testvériség“ kiadóhivatala útján.

Kiadó

TESTVÉRISÉG

KÉZIRAT SZABADKÖMŰVESEK SZÁMÁRA

Akik hazaérkeztek

Dr. B. O. tv.: tanoncvallomása az Unió-ban.

I.

A „Testvériség” decemberi számában érdekes véletlen folytán úgy L. S. nagym. németnyelvű, mint a mi szeretett főm. ünk magyar beszédében ott találjuk ugyanazt a gyönyörű Lessing-idézetet. Ez az idézet az „Ernst und Falk” c. dialógusból való és így hangzik: „A szkség nem valami önkényes emberi ki-találás, nem valami nélkülözhető intézmény, hanem olyan *szükségesség*, mely az emberi és polgári társadalom lényegén alapszik.” Ha véletlen is, nem ok nélkül való, hogy vezetőink ennyire idézik, hiszen a rengeteg kísérlet között, mellyel leg-kiválóbbjaink — így Goethe, Wieland, Herder, Fessler, Fichte, Comenius, Kazinczy stb. — a *szkség* fogalmát meghatározni igyekeztek, talán a Lessing defini-ciója világít legmélyebbre. Megérthetjük belőle azt, amit fontos volna állandóan szemelött tartanunk: hogy a szkség nem *hangulatot*, hanem *állapotot* jelent, te-hát nem elegendő, ha akármilyen grandiózus protuberanciában nyilvánul meg: mértéke az a nyugodt, állandó fömegvonzás, az a mindenkori delez, mellyel az őt környező világra hat s azt megmozgatni képes. De önként következik belőle a szkségnek azon, talán leggyönyörűbb tulajdonsága is, hogy nemcsak azokat te-kinti ft.-nek, akiket a □ tagjai közé befogadtak, hanem azokat is, akik kötény nélkül bár, velünk azonos eszmények szolgálatába állították erőiket. A kérdésre, hogy „Hol lett Ön szks?“, azt válaszoljuk: „A bensőmben” és ez a válasz már porbadönti a sokat hangoztatott vádat, mely szerint a szkség titkos, exkluziv tár-saság: a mi tvi láncunk nemcsak annyi szemből áll, amennyi hivatalosan be-lajstromoztatik, hiszen mindenki a miénk, akiben él az emberi szolidaritás és fele-lősség érzése s akiben a magasrendűség felgyújtja a bölcsesség, erő és szépség lángjait! Mennyivel könnyebb dolgunk van nekünk, mint elleneinknek: senkivel sem kell fogadalmat letétnünk semmilyen gyűlölködés szítására, és nem szorulunk arra, hogy a fogadalmak évenkénti megújítását igényeljük, mert hiszen akinek lel-kében egyszer felgyultak a mi ideáljaink, az — ha élete végéig kötény nélkül marad is! — utolsó szivdobbanásáig a miénk!

Az, hogy a mi álmainkat álmódó profán mikor érkezik el szentélyünk ajta-jához — sőt, hogy egyáltalában elérkezik-e oda? —, a legtöbb esetben külső véletlenek, szerencse kérdése. Nem mindenkinek adatik meg, hogy olyan kedve-zően álljanak össze számára a dolgok, mint ahogy az például a magyar szkség egyik legnagyobb szerűbbje: Kazinczy esetében történt. Ő 1783-ban, a régi pesti

Fehér Hajó-szálló egy kis vendégszobájában, mikor a baráti kör egyik tagja a szkség ellen szólt, ezt mondta: „Nem ismerek nagyobb szerencsét, mint azt, ha valaki kőművesse lehetett.“ És hozzátette: „És hogy valaki közületek azt ne gondolja, hogy kőműves vagyok, kimondom, hogy az nem vagyok, de meg nem szünök mindent elkövetni, ami szükséges, mindaddig, mig azzá nem lehetek.“ Hogy vágya hamarosan teljesedett, ahhoz egyrészt az kellett, hogy olyan minden ízében aktivitásra vágyó szellem lakozzék benne, melyből az idézett mondatok ki-robbanhattak, de szükséges volt az is, hogy a fársaságban éppen akkor ott legyen az a Fráter István, aki a Kazinczy számára egyengethette az utat a gr. Török Lajos — a Kazinczy későbbi apósa — vezetése alatt álló miskolci p.-hoz. De mert a szkség mindig csendben dolgozott és neofitákat magához soha nem csalogatott, sőt mindig nagyon megválogatta, hogy kit engedhet a hármás láng mellé, másrészt pedig azért, mert a nagy lelkeket nem a tolakodás, hanem az olykor már a félszregségig menő szerénység jellemzi, a legideálisabb kötény nélküli tv.=eink igen sokszor egyáltalában nem, vagy csak sokára, esetleg csak nagyszerű életük végén, gyönyörű eszményekért gyönyörűen megharcolt harcuk után érkeznek el műhelyeinkbe. Róluk szeretnék néhány szót szólni, azokról, akiket nem mint sokatigérő reménységet buzdításul, hanem mint ragyogó beteljesülést büszke meghatottsággal fogadott be a testvéri lánc. Temperamentumuk lehetett higgadt vagy égő, munkaterületük pedig egymástól bármilyen különböző, van valami, ami csodálatosan egy bennük, az, hogy nálunk mindenikük úgy érzi: *hazaérkezett!* Tudom, mindnyájan ezt éreztük a teljes világosság megpillantásakor, de egyikünkönél sem lehetett ez az érzés annyira mély, annyira jogosult, annyira megható és annyira sokrétű, mint azoknál, akik harcukat egymagukban, a testvéri lánc erősokszorozó deleje nélkül voltak kénytelenek — de képesek is — megvívni.

Hol is kezdjem a legendás példák sorát? Teljességre törekedni ehetetlenség volna, tehát csak néhány pillanattfelvételt tartok elétek:

Képzeljük magunkat a genfi „Kilenc nővérhez“ □ azon munkáján, amelyen Franklin Benjamin egy 83 éves keresőt vezetett a tvv. élé. Azt a Voltairet, aki mint „Le roi Voltaire — ahogy a Ferney-i remetét Arsène Houssaye nevezte — valósággal szellemi diktátora volt Európának; állandó levelezésben állott Nagy Frigyessele és Katalin cárnővel, hercegekkel, miniszterekkel — hogy például csak Choiseul-t és Turgot-t, vagy Bernis kardinálist említsen —, de ugyanakkor Mme de Pompadourral (sőt később Du Barry grófnővel is) s aki egy grandiózus életen át csodálatos eréllyel és bátorsággal harcolt az intolerancia ellen. Talán leg-híresebb ilyen harcát az u. n. Calas-ügyben vívta: tartalmaz és termékeny életének közel három esztendejét áldozta arra, hogy egy egyszerű Toulouse-i polgár-családnak Justizmorddal elrablott becsületét visszaszerezze. Rengeteg levelet irt ez ügyben, röpiratokat adott ki, lelke minden tűzével agitált és agitáltatott. (Mind-en bizalmasának, így d'Argentalnak, Damilaville-nek, sőt befolyásos hölgyeknek is ezt az utasítást küldte: „Criez, je vous en prie, et faites crier. Il n'y a que le cri public qui puisse nous obtenir justice!“), mindaddig, amig elérte, hogy 1765 május 9-én, pontosan három évvel a bűnösség kimondása után a párisi parlament rehabilitálta a Calas-családot. Utolsó napjáig büszke volt erre a tettére és azt mondta: „J'ai fait un peu de bien: c'est mon meilleur ouvrage.“ Ha tudjuk, hogy ez a hatalmas szellem a protestáns Calas-család becsületé védelmében tul voltaképpen az ellen a szörnyű vallási fürelmetlenség ellen hadakozott, mely az-időben odáig fajult volt, hogy a francia király 1686-ban olyan rendeletet adott ki, mely szerint „halállal büntettetnek mindazok, akiket rajtakapnak, hogy nem a

katholikus, hanem más vallás kultuszát gyakorolják", sőt 1686 január 11-én azt is elrendelte, hogy „a reformátusok kizárólag katolikus cselédek alkalmazhatnak!” — nos, ha mindezt tudjuk, csodálkozhatunk-e azon, ha a 83 éves Voltaire a szövetségünkbe való felvétele után meghatottan azt mondta: *ugy érzi, hogy haza érkezett!*?

Genfből nézzük át egy pillanatra a német muzsák központjába: Weimarra, ahol az „Amalie“-ban — mely nevét tudvalevően Anna Amália hercegasszonytól, minden igaz művészetek melegsivü patronájától nyerte — éppen most vezet be a 61 éves Goethe a 77 éves keresőt: Wielandot. Wieland ekkor már nem csak a Klopstock iránti rajongó bámulatán volt tul, de már azt is majdnem elfeledte, hogy valamikor nagyon régen, 36 esztendőskorában, a feleségével (aki 20 év alatt 14 gyermekkel ajándékozta meg őt!) Erfurtba költözött a bölcsélet egyetemi tanszéke elfoglalására, ahonnan aztán Anna Amália Weimarba hívta és reá bízta két fia irodalmi nevelését. (Sanyaru viszonyainkkal szemben az akkori körülményekre eléggé jellemző, hogy Wieland nemcsak mint udvari tanácsos élhetett gondtalanul, minek folytán energiái javát az alkotásnak szentelhette, de összegyűjtött művei első kiadásának jövedelméből Weimar közelében, Osmanstedtben birtokot vásárolhatott, ahonnan aztán csak 1803-ban, felesége halála után költözött vissza Weimarba.) Fő érdeme, hogy a közvetlenséget, frissességét, derüt, mely a francia irodalomnak annyira sajátja volt, de a német művészi termékekből hiányzott, oly szeretetreméltó módon és olyan ügyesen vitte be a német irodalomba, hogy az e téren is versenyre kelhetett a franciával. Wieland munkájának igazi méreteiről csakis akkor kapunk helyes képet, ha meggondoljuk, hogy a francia szellemnek ezt a transzplántálását az a költő végezte, akinek fejlődését az ember-Goethe, az alkotó-Goethe, és a fauszti-Goethe nemcsak irodalmilag befolyásolta, de — mint annyi másokat is különben — valósággal fascinálta őt; tanulni igyekezett a nála több mint másfél évtizeddel fiatalabbtól, s kétségkívül szorgos élete legszebb ajándékának tekintette, hogy annak karján léphetett be közös eszményeik templomának oszlopai közé, aki számára az ideálok ideálját jelentette s aki őt nemcsak befogadta, de nem sokkal később, ör. kel.-be költözésekor, mélyen megrendült lélekkel el is bucsuztatta. Sajnos, Wieland csak rövid időn át vehetett részt a munkákon, de az bizonyos, hogy idegen a páholyban egyetlen pillanatig sem lehetett, hiszen Ő sem el-, hanem hazajött közénk!

Korra az előbbiekhöz képest gyermekember, de sulyban és értékben hasonló hozzájuk a Voltaire barátja: az a Nagy Frigyes, akit az „Absalon zu den drei Nesseln“ az 1738 aug. 14 és 15 közötti éjjelen avattak a szövetség tagjai közé Braunschweig keletén, teljes fitokzatosággal. Csak a profánok csodálkozhatnak azon, hogy amikor a szkséget Anglia kivételével sehol sem türték meg, Svédországban, Portugáliában és Spanyolországban halálbüntetés terhe alatt tiltották, Franciaországban a szk. nemeseket a királyi udvarból száműzték és szkvesekkel érintkezni sem volt szabad, amikor még Svájcban is üldözték őket, XII Kelemen pápa pedig 1738 ápr. 27-én már kiadta első kiátkozó bulláját, akkor a 26 éves porosz trónörökös — kitevé magát annak, hogy atyja, aki kora gyermekségétől pokollá tette életét, megtudva a szörnységet, ki tudja, vak dühében minő kinokat zudít majd reá — egy rozoga szálloda hevenyészetten szentéllé átalakított szobájában leteszi a testvéri fogadalmat! Mi, akik tudjuk, hogy atyja azért gyűlölte, mert a középszeren, melyre nevelni akarták, messze tulvágott s a szigoru tilalom dacára irodalommal és zenével foglalkozott, s amikor elkeseredésében Angliába akart menekülni, atyja őt elfogatta, sőt hadiförvényszék elé állította, barátját pedig,

aki segítségére volt, fia szemeláttára fejeztette le, mi, akik ismerjük magasztos eszméit és tudjuk, hogy Ő volt az első fejedelem, ki az állami, vallási és társadalmi élet terén korszerű reformokat alkotott és maga hirdette, hogy a fejedelemnek kötelessége népe jólétéről gondoskodni s aki megismertette népével az okszerű gazdálkodást, átreformálta a közigazgatást, de ugyanakkor olyannyira nem korlátozta a gondolkodás és lelkiismeret szabadságát, hogy Poroszország a fölvilágosodás főfészeke s a kritikai bölcsészet és teológia bölcsője lett, oly igazán, hogy mikor a jezsuitákat Európa többi országaiból száműzték, ő befogadta őket, viszont mikor Mária Terézia rosszul bánt a magyar protestánsokkal, Frigyes az ő érdekében is felszólt; mi, akik ismerjük azt a levelét, melyet 1777 febr. 24-én irt a berlini „Royal York”-hoz „Az a társaság, mely csak azért dolgozik, hogy az államban a legkülönbébb erényeket vesse el, mindig számíthat pártfogásomra. Nem lehet ennél dicsőségesebb kötelessége fejedelemnek és én ezt a kötelességet mindig hiven teljesíteni fogom”, s akik végül tudjuk, hogy égő lelkében ilyen magasztos eszméket hordva mit szenvedhetett atyja erőszakosságától, mi értjük a gesztust, amellyel Szövetségünknel kopogtatott és érezzük, hogy milyen meghatottság öntötte el a nagyraihivatott, de szörnyen magányos, üldözött trónörökös lelkét, mikor a teljes világhosságot megpillantotta, hiszen nem volt már magárahagyatott: *hazaérkezett!*

Hogy Victor Hugó tagja volt-e Szövetségünknek, biztosan nem tudom. De hogy az, aki egy hosszú életen át mindig az elesettek, az elnyomottak érdekében harcolt s aki a zsarnokságnál inkább választotta a hazátlanságot, a „Misérables” és a „L’homme qui rit”, alkotója, ki oly szentnek tartotta az életet, hogy szakadatlanul küzdött a halálbüntetés ellen — 1882-ben levéllel fordult Ferencz Józsefhez is a trieszti bombamerénylő érdekében, — közel érezhette magát hozzánk, több jeltől kétségtelen. Amikor 1876 május 22-én nagy parlamenti beszédében amnesztiát követelt — eredménytelenül — a communardok részére, Toulouseból, tehát abból a városból, mely először koszoruzta meg virágjátékain az akkor még royalista, vallásos ifju költőt, egy szkv.-csoport üdvözölte. És amikor 1881 febr. 27-én egész Franciaország imponáló módon ünnepelte a nagy költőnek nyolcvanadik születésnapját, a diszfelvonulásban, melyben — de ez, úgy látszik, közös fátuma az öreg íróknak — aránytalanul csekély szerepe volt az irodalmi társaságoknak, a Société des gens des Lettres után a párisi és versaillesi középiskolák diákjai, majd szinte az összes szkv. pp. kiküldöttjei, négyes sorokban, jelvényeikkél díszítve jöttek s utánuk végtelen menetben a legkülönbözőbb szakmabeli munkások. Victor Hugó a száműzetésben, Guernesey szigetén, egy olyan gyönyörű, a játékonyság határán tulmenő ötletet valósított meg, mellyel csodálatos véletlen folytán évtizedekkel előzte meg a magyar szkvességet: eleinte csak cselédségnek adta ki a rendeletet, hogy mindenkinek, aki kér, kenyeret adjanak, később aztán utalványt adatott a hozzáforduló szegényeknek valamelyik pékhez, és esztendőkönn keresztül elmondhatta, hogy körülötte senki sem halhat meg éhen. Ha valaki visszaélt a jóságával — és ez is milyen jellemző — maga mentette meg a büntetéstől. Hát ez a lélek nem otthon volt nálunk?!

(Az I. Rész befejezése következik)

A magyar szabadkőművesség irodalmi és művelődéstörténeti szerepe kialakulásától napjainkig

— Bevezetés —

A magyar szabadkőművesség irodalomtörténeti jelentőségére dr. Eckhardt Sándor kitünő tanulmánya: a „Magyar rózsakeresztesek¹⁾” hívta fel először figyelmemet. Azóta számtalan irodalomtörténeti tanulmányban találtam rövid utalásokat a szabadkőművesek egykori művelődési szerepére, irodalmi és politikai jelentőségére, de egységes, átfogó, a homályos célzásokon és bizonytalan tapogatózásokon túlmenő nagy tanulmány, mely a szétszórt adatokból művelődés, vagy szellemtörténeti szintézist próbálna felépíteni, még nem áll a magyar tudományosság rendelkezésére. Eckhardt Sándor a magyar szabadkőművességnek csupán egyik érdekes és színes, művelődéstörténeti és irodalmi szempontból egyaránt jelentős fejezetét írta meg. Tanulmányát, sajnos nem követték hasonló tárgyú és módszerét utánzó munkák. A „magyar rózsakeresztesek” a szellemtörténeti iskolának ez a mintaszerű kis tanulmánya felkeltette ugyan a szabadkőművesség irodalmi szerepe iránti érdeklődést, de a rózsakereszteseken át csupán Báróczi Sándor alakját világítja meg. A XVIII és XIX század egész sereg nagy magyar írójáról ma is csak annyit tudunk, hogy szabadkőművesek voltak; a szövetség belső életében folytatott működésükről azonban alig-alig sejtünk valamit. A részlettanulmányok egész sorára volna szükség, hogy a szabadkőművesség hatását ezeknek az íróknak emberi és írói egyéniségük kialakulására meg tudjuk magyarázni. Levéltári kutatások, évekig terjedő kitaró és cél tudatos munka nélkül ez ma még teljesen lehetetlen. Bessenyei, Versey, Kazinczy, Kölcsey Aranka, Naláczy, Teleki László, hogy csak néhányat emlísek a fontosabbak közül, bizonyára sokkal teljesebb irodalomtörténeti megvilágítást fognak kapni, irói és emberi arcuk valószínűleg onnan fog előtűnni állni, ha ezt a munkát tudósaink elvégzik. Tanulmányom erre a nagy jelentőségű és el nem végzett munkára akarja a figyelmet felhívni és mintegy vezérfonala óhajt lenni a további tudományos kutatásoknak.

Eckhardt Sándor tanulmányán kívül elsősorban Abafi Lajos és Balassa József kitünő munkáit kell kiemelni, amelyekhez már e kérdés rendszeres feldolgozása nyomán jutottam hozzá. Balassa József dr. néhány kisebb értekezéssel kívül két nagyobb munkában próbált a szabadkőművesség múltjának nem egy megoldatlan kérdésére rávilágítani. Az egyik: „A szabadkőművesség története²⁾” a másik: „Kossuth Lajos Amerikában”. Mindkettő rendkívül alapos tudományos módszerrel, széles áttekintéssel megírt könyv. Az utóbbi teljesen új, nagyrészt ismeretlen anyagot dolgozott fel, a Kossuth-kérdést és az emigráció propagandájának útját egészen új szempontból világítva meg. Abafi művei közismert forrásai mindenirányú szabadkőműves kutatásnak. A részlettanulmányok nagy tömegén kívül két műve emelkedik ki: a „Geschichte der Freimaurerei in Oesterreich-Ungarn I—V Budapest. 1890—1900”, és „A szabadkőművesség története Magyarországon” Bp. 1900. A szabadkőműves szövetségnek ilyen alapos és részletes történetével kevés nemzet dicsekedhetik el. Évtizedekig Abafi munkáiból

1) „Magyar rózsakeresztesek” „Minerva” folyóirat. I. évfolyam 1922. 208—223 oldal.

2) Budapestben a „Mindent tudok” könyvtárában jelent meg évszám nélkül a háború utáni években.

merített és fog még sokáig meríteni mindenki, aki a szabadkőművesség multját bármiféle szempontból vizsgálja. Sajnos ez a két nagy mű kora tudományosságának erényein kívül, hibáit is magán hordja. Írójuk anyaggyűjtő pontosságát pozitívista kutatók becsületességét dicséri. Aki a magyar szabadkőművesség szervezetének kialakulását, fejlődését és főbb típusait ismerni akarja, az mindig haszonnal forgathatja Abafi műveit, de aki a szövetség társadalmi, művelődés- és irodalomtörténeti szelepére kíváncsi, az utalásokon és egyszerű felsorolásokon kívül mást nem igen fog találni benne. Ő maga mondja könyve előszavában, hogy adatait „hypothesisekkel, kombinációkkal és következtetésekkel, amire alkalom elég gyakran kínálkozott” nem toldotta meg.

Pákei kolozsvári unitárius tanár szabadkőműves diplomája 1785-ből.

A mai tudós nemzedék, amely nagy többségében a régi pozitívista iskola iránti ellenhatást képviseli, már nem elégszik meg az adatok pusztá felsorolásával és rendszerezésével. Legyen bármilyen különböző is kiinduláspontja, kutatási módszere és célja, a szintézisre való törekvés minden fiatal tudóst egyaránt jellemez.

Eckhardt, Abafi és Balassa néhány név csupán a kutatók közül, akikre munkámban támaszkodtam. A főbbiek nevét és műveiket a tárgyalt írókkal kapcsolatban jelölöm meg.

A szabadkőművesség megítélése ma Európaszerte, de Magyarországon főként politikai kérdés. A szövetség óriási szerepe az 1867 utáni Magyarország kialakulásában sok és ellentétes véleményre adott alkalmat. Egyrészt titkossága, másrészt a társadalmi élet minden vonalán látható állandó előretörése nagy ellenhatást váltott ki azok táborában, akik társadalmi befolyásuk és politikai hatalmuk elvesztését

féltették. Különösen a katolikus egyház harcolt mindig és minden eszközzel a szabadkőművesség ellen. Sajnos ez a politikai megítélés, amire tanulmányom végén részletesen rá fogok mutatni, akadályozta és akadályozza ma is meg, hogy e kérdéshez szenvedélymentesen hozzá lehessen nyulni. Ma a „legobjektivebb“ ily irányú tanulmány is szerzőjét a „forradalmiság“ gyanújába hozhatja, ezért látják tudósaink jobbnak, vagy a letagadás, vagy az elhallgatás tudománytalan és hazug, de célszerűen önző eszközeihez nyulni. Ez az egyik oka annak, hogy a háboru utáni Magyarország fellendült tudományos életében alig-alig esik szó, vagy ha igen, legfeljebb megvető jelzők kíséretében a szabadkőművesség múltbeli jelentőségéről. A „történeti távlatra“ hivatkozók pedig oly kort várnak, amikor majd tisztán és politikamentesen lehet felmérni a szabadkőművesség társadalmi és művelődési jelentőségét. De a „történeti távlat“ áhítatos bevárása csupán ürügy a jelenből való kikapcsolódásra, amikor még az adatok nagy főmege és az élő személyek tanuskodása rendelkezésükre állhat.

A másik nagy nehézség, ami a szabadkőművesség feldolgozásának útjában áll: az anyag tisztázatlansága. Abafi csupán két levéltárat dolgozott fel, szabadkőműves vonatkozásokban a két leggazdagabbat, a gróf Festetich veszprém megyei, déghi és a Brukenenthal muzeum nagyszombati levéltárait, a többire sem ideje, sem alkalmá nem volt. Egyedül a déghi levéltár oly gazdag (104 kötetben több mint 10.000 ivnyi anyagot őriz), hogy ott a kutatók sok új és Abafitól észre nem vett, vagy kevéssé értékelt anyagot fedezhetnének fel. A Brukenenthal könyvtár szabadkőműves anyaga már jóval kisebb, de jelentősége az erdélyi szabadkőművesség múltját illetőleg rendkívül nagy. A háboru utáni kutatások legtöbb eredménytelenség kecsgető területe ma kétséget kizárólag Bécs, ahol a tiikos levéltár óriási anyagu, rendkívül értékes szabadkőműves multról lebbentheti fel az ismeretlenség fátyolát. De a kisebb vidéki és családi levéltárak is gazdag szabadkőműves anyagot rejthetnek magukban. Itt különösen azok a városok jöhetnek számításba, ahol egykor páholyok működtek és élénk szabadkőművesi élet folyt. A Felvidék nagy városai: Eperjes, Kassa, Pozsony bizonyára ép oly gazdag ily irányú anyaggal rendelkezhetnek, mint Erdély nagy levéltárai. A kolozsvári egyetemi könyvtárban folytatott kutatásaim, amelyeknek eredményességéért ezuton ismételten köszönetet mondok Kelemen Lajosnak, máris szép számu új adatot hoztak napvilágra. Pedig az átnézelt anyag még kis része annak, ahol bizton remélhetek szabadkőművesi levelet, vagy ily irányú irományt.

Nagy fontosságú volna még a hazai és külföldi szabadkőműves irodalom alapos átdolgozása. A magyar szabadkőművesség igazi jellegét, fejlődésének irányait enélkül igazi mivoltában, a történeti tényeknek megfelelőleg meg se tudjuk rajzolni.

Tanulmányom első pillanatra ugy látszik mintha nem irodalmi tanulmány volna, mert egy irodalmon kívüli szempontból vizsgálja írók és írói csoportok működését. A szempont valóban irodalmon kívüli, de célja mégis kizárólag irodalmi és művelődéstörténeti. A magyar irodalom néhány kiemelkedő alakját és irányát óhajta egyfelen szempontból megvilágítva teljesebbé tenni. Tárnyilagos óhajt lenni, de az egyszerű és szürke adatok megmagyarázására, kiegészítésére is törekszik, mert csak így képzeli célját elértnek.

A hatalmas anyagot, amely önkéntelenül a részletekbe való elmerülésre csábít a magyar szabadkőművesség külső fejlődésének megfelelőleg három részre osztottam. Az első rész a XVIII század szabadkőműveseinek művelődési és irodalomtörténeti jelentőségéről szól. Ez a korszak a legérdekesebb és irodalmi szempontból

s a legfontosabb. A szabadkőműves eszmék fejlődése csak a század végén török ketté a francia forradalom hatására és a Martinovics-féle összeesküvés felfedezésének nyomán. A második korszak rövidebb s bár irodalmi szempontból nem is annyira fontos mint az előbbi, politikailag mégis érdekes és jellemző. Kossuth, Teleki és Türr az 1849-61 közötti szabadkőművesség legkiemelkedőbb alakjai. A harmadik korszak a kiegyezés utáni magyar szabadkőművesség félszázados virágzását tárgyalja és azt a hatalmas társadalmi és művelődési befolyást, amit az 1918-ig az új Magyarország kialakulására gyakorolt.

Irodalmi szempontból a 15-ik századi magyar szabadkőművesség hatása a legfontosabb, politikáiból a Kossuth emigrációé, társadalom és művelődéstörténeti hatását nézve pedig az 1867 utáni magyar szabadkőművességé. Az első két korszak csaknem teljesen ismeretlen, irányait, célkitűzéseit és elért eredményeit a magyar tudományosság nem mérte még eléggé fel. Az 1867-től 1919-ig terjedő nagy szabadkőművesi előretörés már a kortársak szemei előtt bontakozott ki, de a politikai szenvedélyek még ma is megakadályozzák e kérdésben a tisztánlátást. E kor óriási nyomtatott és kéziratos szabadkőműves anyaga rendkívül megkönnyíti egyrészt a kutatók munkáját, de másrészt nagyságánál és a levéltári rész hozzáférhetelensége miatt a rendszerezést és tisztánlátást meg is nehezíti. Mindaddig amíg a Budapesten lefoglalt szabadkőműves iratok (közel félszázezer darab) nem válnak a kutatás számára szabadokká, helyes és tudományosan megalapozott ítéletet e korról nem mondhatunk.

Szükségesnek vélem a szabadkőművesség társadalmi és irodalmi hatásával kapcsolatban a magyar társadalom fejlődésére is rámutatni. Enélkül fiszta képet magunknak a szabadkőművesség jelentőségéről nem alkothatunk. A francia és német szabadkőműves történetesek kutatásait ma teljesen a társadalomtudományi szempont uralja. Különösen áll ez a franciákra, akiknek néhány kitűnő szakmunkában sikerült már kimutatniok a szabadkőművesség kapcsolatait. A nagy francia forradalommal és döntő szerepét a 3-ik köztársaság politikájában Tanulmányomban a magyar viszonyokkal kapcsolatban állandóan rámutatok a szabadkőműves szövetség nyugateurópai szerepére, bár a szövetség magyar hívei nem mindig állottak nyugati testvéreik hatása alatt.

Az 1919 utáni magyar szabadkőművességgel csak néhány sorban foglalkozom. A szövetség magyarországi működése megszűnt, csupán baráti körök alakjában folytathatja munkásságát, tehet eleget a szabad gondolat megvédését célzó eszményeinek. Működése, hatása szűk körű, jelentősége saját hibáján kívül távolról se olyan, mint aminő volt korlátozás nélküli, teljes szabadságot élvező idejében. Az utódállamok magyar szabadkőművessége megmaradt. Tul élte a világtataklizmát, de szerepe és jelentősége a békebeli évekhez képest erősen lecsökkent. Mindamellelt letagadhatatlanul jelentős tényező egy-egy város társadalmi és irodalmi életében.

Az a kétszáz év, amit tanulmányom felölel, rengeteg olyan részletkérdést vet fel, ami közönséget és szaktudást egyaránt jobban érdekelve és önkéntelenül a részletekbe való elmélyülésre csábít. Levéltári kutatásaim eredményképpen közel 100 ismeretlen és kiadatlan szabadkőműves levelet és okmányt fedeztem fel és másoltam le, de a levelek közzéadása túlhaladja tanulmányom kereteit és az egyes részek arányát bontaná fel. Kisebb tanulmányokban idő és alkalom adtán közzé fogom tenni ezeket is.

Tanulmányom végén gazdag bibliográfiáját adom azoknak a magyar könyveknek és tanulmányoknak, amik a szabadkőművességgel foglalkoznak. Mellettük

néhány francia, német, angol, olasz és román munkát is felsorolok, de csak a legújabbak közül.

Munkáim hibáért olvasóim szives elnézését kérem. A kutatás fent vázolt nehézségei bizonyára védelmemre fognak szolgálni. Minden irányu kiegészítésért és helyreigazításért előre is hálás vagyok. Tanulmányom vázlat csupán, egy nagy és kulturförténeti szempontból föltétlenül elvégzésre váró munka vázlata. Ha a szabadkőművesség irodalmi és művelődéstörténeti jelentőségére sikerül legalább néhány ember figyelmét felhívnom, ugy célom elértem.

A szabadkőművesség eredete, célja és kialakulása

A szabadkőművességet illető összes tudományos kérdések közül talán az eredet kérdése a legfeszítettebb és legtöbbet vitatott. Sokan a biblikus idők mithológikus homályában keresik a szövetség eredetét és az ókor nagyszámú titkos egyesülését tekintik kiindulópontnak. Kétségtelenül nem egy hasonlóság fűzi a keleti világ és később a görög-latin műveltség misztikus áramlatait külső szervezet és belső tartalom tekintetében a középkor és újkor hasonló jellegű mozgalmaihoz, de e kérdést eldönteni nem a mi hivatásunk. A középkor titkos lovagrendjei és az ugyancsak titokban dolgozó alkímisták és rózsakeresztesek már sokkal több közös vonást mutathatnak fel a legújabbkor szabadkőművességével, mint az ókor ma már alig-alig físzítázható titkos szektái. Leggyakoribb hasonlítás és a szabadkőművesség külső fejlődését nézve a legtalálhatóbb az, amelyek az építő kőművesek páholyainak közismert multjából magyarázza a szabadkőművesség megszületését az újkor hajnalán. Ma már nagyon nehéz eldönteni, hogy meddig nyulik vissza a szabadkőműves szövetség eredete, de egy biztos, hogy annak kialakításában az építőpáholyok, rózsakeresztesek és a középkori titkos lovagrendek hagyományai egyaránt döntő módon szerepet játszottak. De mindez talán meddő marad, ha a 17. és 18. század angol-francia felvilágosodása nem válik a titkos szövetség vezérelméletévé és nem ad ezental jelleget, célt, eszményt az addig jelentéktelen és való irányban széttagolódott szabadkőművesi szövetségeknek.

A 18. század elejétől lehet számítani a mai szabadkőművesség kialakulását. 1717-ben határozzák el London páholyai, hogy közös erővel nagypáholyt fognak alakítani és e közös szervezetet egységes alkotmánnyal látják el. Így jön létre az újkori szabadkőművesség híres alkotmánya a *James Anderson*-tól (1684—1739) szerkesztett „*The Constitutions of the Freemasons*”¹⁾ 1723-ban.

Ez az alkotmány már magában foglalja azokat a gondolatokat, amelyek a szövetségnek csakhamar vezéreszméivé válnak. Nem lesz érdektelen kiragadnunk belőle néhány sort, amely a szabadkőművesség erkölcsi célkitűzéseit világítja meg. A szövetség eszerint arra a vallásra akarja tagjait kötelezni, „amelyben minden ember megegyezik; vagyis hogy jó és hű emberek legyenek, a físzesség és becsület emberei, bármilyen felekezet vagy meggyőződés szerint különböznek is egymástól.”²⁾

Helyesen határozza meg tehát Balassa József a szabadkőművesség lényegét, amidőn benne „az egész emberi nem testvéri összetartozását látja”, közös, minden nemzetre kiterjedő programját pedig „nem nemzetközi, hanem egyetemes emberi” eszménynek tekinti. Balassa meghatározását fedik Lenhoff, Gaston Mar-

¹⁾ „*The Constitutions of the Free-Masons. Containing the History, Charges, Regulations, etc. of that most Ancient and Right Worshipful Fraternity For the Use of the loages*” 1723.

²⁾ Angolban „A Mason is obliged by his Tenure, So obey the moral Law; and if he rightly understands the Art, he will never be a stupid Atheist, nor a irreligiions Libertine.” (Lásd Balassa József: A szabadkőművesség története, Bpest.)

tin, Abafi, Albert Lantoine meghatározásai is, hogy csak néhányat említek a legnevezetesebb szabadkőműves történetírók közül.

Albert Lantoine szerint a francia és európai szabadkőművesség teljesen angol eredetű.³⁾

Franciaországban a legelső páholyokat emigráns skótok alapították. Jellegük angol és katolikus volt. Néhány évi működésük után lassanként kénytelenek voltak elzárkózottságukat feladva franciákat is tagokul venni fel. A skóttrendszerű páholyok terjedését nagyban előmozdították azok a gondolatok, melyek a felvilágosodás hatása alatt jóformán egészen átalakították és eszmékkel, céltudatossággal ruházták fel az addig merev és csupán formalitásoknak élő páholyokat. Erre a belső fejlődésre jellemző André Michel Ramsay híres beszéde a szabadkőművesség céljairól. E beszéd a francia szabadkőműves történetészek szemében egyike azoknak a klasszikus írásoknak, amiket a kialakuló szabadkőművesség egyik legfőbb forrásának tekinthetünk. Ramsay szerint négy tulajdonság szükséges ahhoz, hogy valaki jó szabadkőműves legyen: „a tiszta erkölcs“, „a fitkok megtartása“, „az emberiség követése“ és „a szépművészetek szeretete“. Szerinte minden nagy birodalomnak azért kellett összeomlania, mert eszményei csak egy birodalom, egy nemzet céljait szolgálták. A hazaszeretetet rosszul értelmezték, ezért kellett elpusztulniuk. A szabadkőműveseknek szerinte saját nyelvük, hitük és nemzetük megtartása mellett minden más nemzetiségű és vallású, vagy más társadalmi osztályhoz tartozó embert tisztelni kell. „Az egész világ nem más, mint egy nagy köztársaság“⁴⁾, amelyben minden nemzet rokon és testvér. A szabadkőművesség eszménye ép ennek a gondolatnak elterjesztése és megértetése. A szövetség végső célja azonos „az emberi nem“ legigazibb érdekével: az embereknek egyetlen nagy „lelki hazában“ való egyesítésével.

Az erkölcs „finomítása“ után a művészetek és tudományok szabadkőművesi fontosságát taglalja. A szövetség — mondja — minden tagjától elvárja, hogy hozzájáruljon annak a hatalmas enciklopédiának elkészítéséhez, amelyet Európa összes nagy nemzetéből alakult tudós szerkesztők és írók akarnak Londonban összeállítani. Egy ilyen egyetemes és az emberi tudásnak és ismereteknek minden ágára kiterjedő nagy Enciklopédiát csupán a szabadkőművesség képes megcsinálni, mert egyetlen akadémia és tudós társaság se tud Ramsay szerint saját nemzete egyoldalú szempontjain felülemelkedni. Ramsay gondolata, amely a szabadkőművesség eszményeiből fakadt gondolat, valóra vált. Az angol enciklopédia után megszületik még szebb és még ragyogóbb formában a nagy francia enciklopédia is: a 18. század felvilágosodási mozgalmainak és jórészt a francia szabadkőműveseknek eme halhatatlan alkotása. Nagy hatására jellemző, hogy a század végén Európa legtávolabbi kulturpontján, Nagyszebenben ehhez hasonló gondolat merül fel, de az egész emberi tudás összegyűjtése helyett csupán Erdély tudományos feldolgozását tűzte ki célul. Az „Erdélyi Magyar Nyelvemlítő Társaság“ ennek a francia szabadkőműves elképzelésnek távoli, de lelkeket gyújtó és maradandó kulturális hatása szikrája.

A 18. század termékeny felvilágosító mozgalmi voltak azok a szárnyak, amiken egyre feljebb emelkedett eszményei légkörében a szabadkőművesség. Az andersoni alkotmány nyomán egymásután alakulnak meg Európaszerte és rövidesen a gyarmatvilágon is a szabadkőműves páholyok. 1725-ben Párisban, 1726-ban

³⁾ Albert Lantoine: *Se vite ecoosais, ancien et accepte*. Paris, 1930.

⁴⁾ Albert Lantoine: *Le rite ecoosais, ancien et accepte*. Paris, 1930. 18—20. oldal.

Prágában, 1728-ban Madridban, 1729-ben Indiában, 1736-ban Genfben, 1737-ben Hamburgban, 1742-ben Bécsben és végül 1749-ben nálunk Erdélyben is Brassóban.⁵⁾

További gyors terjedésének a katolicizmus próbál gátat vetni. XII. Kelemen pápa 1738-ban egyházi átokkal sújta a szövetséget. De mivel ez az átok nem volt eléggé hatékony, utódai száz év alatt még hatszor ismételték meg ezt bulláikban. Legtöbb üldözésnek a szövetség Spanyolországban és Portugáliában volt kitéve, ahol nem egy szabadkőművest akasztottak fel, vagy ítétek életfogytiglani fogságra emberbaráti meggyőződésük és szabadgondolkodásuk miatt. De e két államtól és Oroszországtól eltekintve, a szabadkőművesség mindenütt tért hódított. Svédországtól le Dél európaig minden jelentős városban páholyok alakulnak és az a kultúrtörténeti hatás, amit a szövetség az egyes nemzetek irodalmára, társadalmi és kulturfejlődésére e korban gyakorolt, egyáltalán nem kicsinyelhető le.

Ezuttal nem célunk a szabadkőművesség európai fejlődésének vizsgálatába belemélyedni. Típusait se tárgyaljuk most. Csupán az osztrák szabadkőművesség fejlődésére mutatunk néhány szóval rá, mert a szövetség magyarországi elterjedése enélkül érthetetlen volna. Magyarország és Erdély a 18. század folyamán rendkívül szoros kapcsolatban volt Ausztriával és főként Béccsel. Ez a kapcsolat nemcsak politikai és gazdasági, hanem kulturális is. A szabadkőművesség prágai és bécsi megalakulásakor már találunk a szövetség tagjai között magyarokat, akik hamarosan hazahozták a szabadkőművesség eszméit és új, hazai páholyok alapításának vágyát is.

Az osztrák szabadkőművesség nagy elterjedését részben Lotharingiai Ferencnek, Mária Terézia urának is köszönheti, aki még 1731-ben Hágában a szövetségbe lépett és egész életében abban bent is maradt. 1742-ben az ő védelme alatt alakult meg a legelső bécsi páholy „Zu den drei Kanonen“ néven. A páholy működését természetesen nem nézte mindenki rokonszenvvel. Maga Mária Terézia is erősen katolikus nevelésének hatása alatt megpróbálta a szövetség kiakalulását megbénítani. 1743-ban lefogatta a „Zu den drei Kanonen“ tagjait, köztük 7—8 magyart is.⁶⁾ De Ferenc császár közbenjárására kénytelen volt a lefogottakat szabadonbocsájtani. Mária Terézia hideg elnézését József császár erős rokonszenve váltotta fel, aki a szövetségtől politikai tervei hathatósabb támogatását remélte. Bár 1795-ben korlátok közé szorítja a szabadkőművesség terjedését, védelme alatt mégis tovább erősödnek a páholyok, társadalmi, művelődés és irodalomtörténeti jelentőségük pedig igazában ekkor kezd kibontakozni. Ferenc császár uralkodása kezdetén szintén rokonszenvezett a szabadkőművességgel, de a francia forradalom hatása alatt elhidegült tőle és örömmel veszi tudomásul a páholyok önkéntes megszűnésének hírért 1793-ban.

A magyar szabadkőművesség sokrétű és szerteágazó irányait négy részre lehet osztani. Beosztásunkat nem a külső szervezet és kifejlődés önként kínálkozó adataihoz szabtuk, bár ez könnyebb, de kétségtelenül felületesebb lett volna. A páholyok belső tartalma, célkitűzései és a szövetség tagjainak kulturális tevékenysége azok a szempontok, amik e négyes felosztást találóbbá és jobbá látszanak tenni.

A 18-ik század magyar szabadkőművességének egyik legnagyobb hatása társadalmi és politikai jelentőségében áll. Az első csoportba tehát azokat a szabadkőműveseket soroljuk, akiknek működése nem az irodalom és a tudomány sik-

⁵⁾ Arató Frigyes : A szabadkőművesség. Második kiadás. Budapest, 1913. 37. oldal.

⁶⁾ Lásd dr. Jancsó Elemér : Újabb adatok a szabadkőművesség történetéhez. A bécsi páholy bezárása.

jain zajlott le, hanem az országos vagy megyei politika területén és társadalmi élet akkori ismert formái között. A szabadkőművességnek ez a csoportja békés-emberi eszmékért kutatott és célját elértnek látta azzal, hogy a páholyokon belül és kívül a különböző társadalmi osztályok, vallások és nemzetek egymáshoz való közelítését dolgozta.

A második csoport részben a közélet, részben az irodalom terén szintén társadalmi reformokért küzd, de a reformokat a francia forradalom hatása alatt már nem békés eszközzel, hanem erőszakkal akarja kicsikarni a hatalomtól. Kimagasló egyéniségei Martonovics, Hajnóczy, Laczkovics mindmegannyian szabadkőművesek voltak.

A harmadik irány ideálja az irodalom harcieszköze: a toll. Zászlójára a magyar nyelv kiművelése, elterjesztése és az emberi és nemzeti érzés hirdetése volt kitűzve. Kazinczy, Aranka, Bessenyei, Verseyhy, Bacsányi, a bécsi testőrök, a Felvidék és Erdély írói csaknem mind ennek a szabadkőműves iránynak hívei. A magyar irodalom hőskorának ideális lelkű harcosai mindannyian.

A negyedik irány a szabadkőművesség elfajulásából keletkezett. Hívei a rózsakeresztesek, célul nem az irodalom művelését és a társadalom megjavítást tűzik, sőt még a filantropia gyakorlását se. A tudomány hívei ők, alkimisták és orvosok, akiket misztikus gondolatok és érzések vezetnek sokszor zavaros és önző, néha lelkes és becsületes célok felé is. Munkásságuk nem teljesen meddő, mert a kémia és orvostudomány sokat merítettek eredményeikből.

E négyes felosztás önkényes, mint minden más felosztás és meghatározás. De a tárgyalás könnyebbé és a tisztább megértés tette szükségessé.

Most pedig vegyük sorra mind a négy irányt. Vizsgáljuk meg eszményeit, elért eredményeit és kimagasló alakjaira rámutatva próbáljuk kifejteni a 18-ik századi magyar szabadkőművesség művelődés és irodalomtörténeti szerepét.

A szabadkőművesség és a falukérdés

K. S. tv.: előadása az „Aurora” □ munkáján

Közel három évvel ezelőtt, amikor tudomásom szerint első nagyszabású munkaprogramunkat írásba foglaltuk, az erre a célra kiküldött bizottság a gyakorlati célkitűzések közé fölvette ezt is:

„Az erdélyi páholyok bensőségesen támogassanak minden nivós és tisztaszellemeű kulturmozgalmat s ezeknek részleges megnyilvánulásait...”

Sajnos, ez a célkitűzés éppen úgy elsüllyedt az egyre kegyetlenebbé váló külső körülmények ingoványában, mint a föbbieket nagyrésze is, amiket jóknak, szükségeseknek és a lehetőségekhez mérten követendőeknek ítéltünk. Különösképen sajnálom ezt most azért, mert ha legalább ezt az egy célkitűzést a felszínen tudtuk volna tartani, ha legalább ezt az egyet intézményesíteni tudtuk volna az erdélyi szk.-ség szervezetében, akkor ma nem állanánk olyan idegentül szemben ezzel a most tárgyalás alá kerülő problémával, amelynek egyelőre bizony csak a külső, de már élesen látszó, a figyelmet kihívó és a szk.-ség erőteljes munkáját követelő konturjait tudom elétek tárni.

Három évvel ezelőtt, amikor munkatervünket elkészítettük, már összeállott a magja annak a fiatal akciónak, amely a „falukérdést” tette a maga önként vállalt

feladatának a súlypontjává. Azóta megszakítás nélkül és minden elismerést megérdemlő kitartással dolgozott, munkálta ezt az egyelőre még töretlen ugart. Folyóiratot adott ki, amelyben ezt a kérdést állandóan napirenden tartotta; faluszemináriumot szervezett, amelyen a kérdés elméleti alapjait rakta le s további munkára készítette elő tagjait; *falumunkásokat* küldött ki nyaranta a falvakba, hogy az igazi, valóságos helyzetnek megfelelő adatok összegyűjtésével hozza össze azt az anyagot, amit majd rendeznie kell, hogy az anyag természetének és a szükségleteknek megfelelően építhesse föl azt az épületet, amelyben a most kialakuló új erdélyi magyar és kisebbségi társadalomnak kell lakást találnia. Füzet sorozatot is adott ki ez a bizony nem nagyon népes és nem nagyon gazdag, de lelkes és bátor tömörülés és a kiadott füzetek mindegyikével azt dokumentálta, hogy fölvetett vagy inkább szükségszerűen jelentkezett *nagy problémája nagy horderejének teljes tudatában és méltó mértelegelésével, tervszerű munka árán igyekszik biztosítani a jövő generációjának azt az emberségesebb és harmónikusabb elrendezkedést, ami után annyira áhitozik ma az emberiség.*

Aztól tartok, hogy közülünk nagyon kevesen tudnak erről a minden székelyi figyelmet megérdemlő munkálkodásról. Bátran megállapíthatom azt is, hogy azok, akik tudtak róla, nem szenteltek akkora figyelmet neki, mint amekkorát megérdemelt volna. Amennyiben pedig vannak olyanok, *nemcsak ezen a keleten, hanem a többi erdélyi keleteken is, akik tudtak róla, jelentőségét is látták és belátták, azok sem vettek annyi fáradságot maguknak, hogy a keletek egyetemleges figyelmét és támogatását szólítsák és követeljék ennek a mozgalomnak, amely talán majdan a legújabb, esetleg csak egy közbeeső, de mindenképen új társadalmi életforma csiréit rejtheti magában.*

*

Mindannyian tudjuk, hogy a falu problémájának felvetődése nem épen mai keletű. Az elhatározóan agrár-jellegű országokban elsősorban, de a többiekben is, már jóval a világháború előtt foglalkoztak ezzel a kérdéssel, javarészt hozzáértő és bizonyos irányban szakképzettséggel rendelkező emberek. Néprajzi munkák jelentek meg meglehetősen szép számmal. A monografiák is tele voltak a vidéken kinti népviseletek, népszokások leírásával, a falusi építkezés érdekességeinek feltárásával, *különös tekintettel mindig a falu vasárnapjára, az ünneplő ruhákra és a galambbugos kapukra.* Érdekesség volt a falu, kuriózum, amit népieskedő divatok vonszoltak maguk után a városi szalónokba, mint beszéd témát, esetleg különködést vagy hazafiaskodást. A városi szalónok természete pedig nem türi meg a hétköznapi, izzadságszagú falut. A falu itt a legjobb esetben bő ingujjban, a lobogógatyás és fokosos romantika formájában jelentkezhetett.

Néha jelentkezett a falu a politikai szalónokban is, különösen a választások előtt. Míg az előbbi esetben kuriózum volt, addig itt „komoly” mandátumszerző kérdéssé vált. Jobb erről nem is beszélni.

Legkomolyabban egészségügyi vonatkozásaiban érdekelte a falu a várost. Ezen a téren érdemes és alapos tanulmányok jelentek meg a falu életéről, az indító ok azonban itt is ez volt: *mennyiben veszélyezteti a falu a közegészségügyet, vagyis a várost.* Mert a közegészségügy is a város volt, amint mindenféle társadalmi, politikai és más államalkotó tényező viselője és viselőse a város volt. Ha pedig valahol valaki hozzá mert nyulni a falu valóságához, az igazán politikásokhoz, úgy az, aki ezt tette, „destruktívnek” bélyegeztették.

Mindezek elmondása nem akar rekrimináció lenni, de még csak halk panaszkodás sem. A világháború előtti falu valóban nem volt olyan társadalmi té-

nyező, hogy a társadalmi osztályok összefüggésében más szerepet tudott volna igényelni magának. Más kérdés az, hogy mit érdemelt volna. A társadalmi életben a csendes és nem tudatosított érdem tényezőként nem szerepel. Az érdemért járó méltánylásért és elismerésért harcolni kell. Igényelni kell az elismerést. A világháború előtti falu pedig nem igényelte ezt. Viszonylagos csendben és megelégedettségben föltötte életét s jólesett neki, örömmel vette, ha a város néha, ünnepi alkalmakkor, diszként a gomblyukába fűzte.

A világháború után már lényegesen változott a helyzet. A falu harctereket megjárt, sokat vérzett és szenvedett, esetleg hadifogságot átélt, hatalmas területeket, idegen országokat bekalandozott fiainak kinyílt a szemek. A falu régi zárt köre kitérült, régi, szűkreszabott látóköre szinte határtalanná vált. Nem azt mondom, hogy *tisztult, hanem azt, hogy szinte határtalanná vált.* Határtalanná olyan értelemben, hogy immáron a maga helyzetét sem tudta pontosan lerögzíteni. Ködös és gőzös áttetszésben végeláthatatlan messzeségekbe pillantott, úgy, amint ezt az ő addigi szűkkörű műveltsége megengedte. Gondoljuk csak meg, mennyien vesztették el tájékozódó képességüket még azok közül is, akik tanult és úgynevezett intelligens embereknek tudták és tartották magukat. A falu népe, mint tömeg, *az önmagában megelégedett és önmagában kielégült tudatlanságból hirtelen a ködös és zavaros félműveltségbe esett, amely viznek sűrű, földnek hig anyag az ő számára.* A falu nyugtalan és elégedetlen lett, mert elvesztette eddigi legfőbb pozitívumát, a vallásba és a tekintélyekbe vetett hitét.

A fiatal falumunkások egyike így ír erről személyes megfigyelései alapján:

A falu tehát nyugtalan és elégedetlen lett.

A nyugtalanság és elégedetlenség pedig már igényel. Igényli a felfigyelést, a törődést, a vele való foglalkozást. Így történt, hogy a falu hirtelen megszűnt kuriózumnak lenni, romantika-forrásként szerepelni. A falu társadalmi tényezővé vált, amivel most már — mint a kolozsvári példa mutatja — *intézményesen foglalkozni kell.* Mert nem véletlen, hanem törvényszerűség, hogy az a kolozsvári csoport, amely csupa ifju emberekből áll, éppen a falu-kérdést tette munkálkodása gócpontjává.

A falut tudatlanságban hagyni bűn volt, mert igazságtalanság volt.

A mai körülmények között pedig, amikor a falu odajutott a világháború következtében, ahol ma lelkileg van, *magára hagyni válságában és vívódásaiban nemcsak megtévezett bűn lehet, hanem riasztó veszedelem is.* Ezért tartani idők jelének azt, hogy a fiatalság érdeklődése soha eddig nem észlelt komolysággal és rendszerességgel fordult a falu felé. A városi tanult fiatalság érzi, hogy a falu döntő fontosságú tényezője lett eljövendő életének.

Vajjon csakugyan indokolt a kérdés ilyen erőteljes beállítása? Vajjon csakugyan döntő fontosságú szerepvállalás, esetleg szerepkövetelés előtt áll a világháború utáni falu?

*

Nem mondok újat, ha rámutatok arra, hogy a világtörténelem, helyesebben az emberi társadalom története *nagyokat, évszázadnyi időtartamuakat lélelzik.* Ennek a lélekezésnek jellegzetes tüneteit nem a háborúk határozzák meg a társadalmi fejlődés szempontjából, hanem inkább a belső forradalmak, helyesebben a társadalmi harcok, a társadalmi ki- és átalakulások. Ma már nem lehet elvitatni, hogy az emberiség fejlődésének minden megnyilvánulása csak függvénye e fejlődés fő gerincvonalának: *a társadalmi elrendeződés folytonosan munkában lévő átalakító tevékenységének.*

Ez az emberiség történelmének a lélekzése. Természetesen nincs módunkban megállapítani, hogy egy-egy nagy lélekzetvétel mikor kezdődik, mikor emelkedik a csúcspontra s mikor süllyed a csak pillanatokig tartó nyugalmi állapotba. hogy aztán újra megkezdje ivelő utját. Visszatekintve azonban a multa és számontartva a primitív népeknél tapasztalt észleleteket is, megállapíthatjuk, hogy minden lélekzetvétel társadalmi nivellálódást, differenciálódást eredményezett.

„A tömeg a végzet arra ítélta állata,

Mely minden rendnek malmán huzni fog...” — mondja Madách.

Ez a tömeg azonban maga az emberiség is, amely a „minden rendet” kitermelte magából, Ez a tömeg az, amely a történelem minden lélekzetvételénél oszlik, bomlik, hogy egyre kevesebb maradjon ott, abban a „tömeg”-ben, amely „minden rendnek a malmán” huzza az igát.

A legelső rend, a papi-rend után, amely a primitív népeknél még ma is uralkodik, a jóval népesebb főuri-rend következett, mint uralkodó, „malomtulajdonos” társadalmi osztály. A nagy francia forradalom azonban már Simon varga forradalma volt, a Simon vargáé, aki görbe hátán az uralkodó osztályok közé emelte be a harmadik rendet, a polgárságot. Pedig a forradalom maga nemcsak a polgárság forradalma volt. Nem, az a „tömeg” forradalma volt, amely az uralmon összebékélt első két renddel, a papi és főuri renddel szemben követelte a maga társadalom-alakító jogait. És mégis, csak a harmadik rend került ki belőle győztesen, hogy felépítse a maga társadalmi berendezkedését, kihozza belőle a maga formáit és kihozzon belőle minden értéket, ami az emberiség továbbfejlődése érdekében szükséges. Megállapítható, Testvérek, hogy a polgári-rend, a harmadik rend uralma, *nagy bünei mellett nagy eredményeket is hozott és szerepét a végső mérleg szerint becsületesen töltötte be. De most már betöltötte, erőit kiélte...*

A történelem új lélekzetvétele nem várható már magára sokáig. A harmadik rend az első kettő mellé melegegett, hogy fölvegye s már-már el is vesztse a harcot a feltörő negyedik renddel szemben.

A negyedik rend az ipari munkásság rendje és a kollektív életformát követeli. Tömegében ott van mindaz az elem, amely az eddigi rendek malmán huzta és huzza az igát. De azért ez koránt sem jelenti azt, hogy a negyedik rend tömege kimeríti az emberiséget s új rendek nem következnek még utána. Most is, ezzel a forradalommal is, csak egy eddiginél népesebb réteg válik ki, hogy most már ő is huzhassa egy kicsit azt az igát.

Oroszországban ez a forradalom már elérte a célját s mert a történelemben az évtizedek még nem jelentenek határfákat, el fogja érni egész Európában is. A francia forradalom is csak francia volt, eredményei mégis Európa eredményei lettek. És amikor az uralomra került, vagy kerülő negyedik rend visszavált, majd annyira, hogy megtalálja a kapcsolatot a közben előrehaladt előző három renddel, a kollektivitás forradalma már be is fejeződött. Most már csak maradandó értékeit kell kitermelnie, hogy szerepét betöltse.

De vajjon, ezel koronát nyer az emberiség s történelme befejeződik?

Korántsem valószínű.

Visszatérek oda, hogy a történelem nagy lélekzetvételeinek kezdetét lemérni nem lehet. A francia forradalom magja már megvolt, amikor a második rend a későbbi káprázatos hatalom felé elindult. A kommunizmus is jelentkezett már akkor — ha nem is tisztán és mai formájában — amikor a harmadik rend levált a tömegről és a polgárság társadalmi rendjévé differenciálódott. Bizonyos az is, hogy most, napjainkban, amikor a negyedik rend uralma éri el terjedése tető-

fokát, már megvan, már jelentkezik, már készülődik a következő kor újabb forradalma és ennek a tömege, az *ötödik rend*.

Ez az ötödik rend pedig az őstermelők rendje.

A mai falu.

Az a falu, amely Oroszországban már, ha egyelőre gyámoltalanul is, de fölvetette a harcot a negyedik renddel, *amelynek malmán most ő huzza az ígát.*

A társadalmi differenciálódás legközelebbi és legjelentősebb tömegmozdulata az őstermelők, a falu forradalma lesz.

*

Nem mehetek messze vissza a szk.: történetében, ha csak bizonyosságokat s nem fölfevéseket akarok felhozni. Azt, hogy a francia forradalom előkészítésében, helyesebben a harmadik rend uralomrasségitésében nagy része volt a francia szk.:nek, nem lehet vitássá tenni. Az is ellenőrizhető könnyen, hogy például Magyarországon a szk.:ség képviselte legerőteljesebben azt az ideológiát, amely ágyat vetett az új világfelfogásnak. Oroszországról, illetve az ottani szk. munkásságról nem tudok sokat, de ez nem is fontos, mert az a tény, hogy az új világ forradalma éppen ott tört ki, más tényezők összezsufolódásának az eredménye. S egyben ez az oroszországi kollektív államforma gyengéje is: kellekép elő nem készített talajon szökött szárba.

Másik oldala aztán ennek a kérdésnek az, hogy a tényleges forradalom mindig távol esett az szkség-től, sőt egyenesen keresztül zugott rajta. A világosság nem tűrheti a sötétséget, a gyakorlati forradalmak pedig, legalább eddig, szellemi sötétségben tombolják ki magukat. A legmagasabb emberi humánus, mint eszmei célkitűzés, abban a pillanatban a levegőbe emelkedik, vagy ha a földön marad, eltipródik, amikor az elfogultság és az uralomvágy sötétségéből táplálkozó indulatok a sárba hurcolják magukkal azokat a tiszta eszméket is, amelyeknek létüké köszönhetik minden igazságos forradalmak.

Vajha ezt tehetné volna meg eddig is, azt tehetné meg különösen ezután a szkség, hogy az eszmék tiszta zászlóját tisztán is vihesse győzelemre. Vagy legalább annyit, hogy az új változások minden nagyobb megrázkódtatás nélkül, a sötétség elharapódzása nélkül, a szennyes indulatok felfakadása nélkül következzenek be az erre megérett idők teljességében. Vagy bár csak azt, csak annyit tehetné meg ezután a szk.:ség, hogy az új életforma követelői és régi támadói éljék meg, tegyék magukévá, tulajdonukká és lényegükké mindazokat az emberi eredményeket, amiket az előző életforma az emberiség továbbhaladása érdekében kitermeltek. Hiszen lényegében ugy is ez történik, azonban: *nem szabadna elvesznie egyetlen emberi értéknek sem.* És az is bizonyos, hogy annál simább, rendesebb és építőbb erejű minden új elrendezkedés, minél gazdagabbak az addig elért emberi szellemi értékekben az új életforma követelői. Ha tulajdonosai már mindazoknak az értékeknek, amiket az eddigi életformák kitermeltek, *emeberebbek és emberségesebbek lesznek a tőlük hozott új elrendezkedés kiteljesítésénél is.*

Én hiszem, testvérek, hogy eljön az idő, amikor nem kellenek véres háborúk ahhoz, hogy a sorra kerülő ötödik, hatodik, hetedik rend kitűzze a maga zászlóját s nem kellenek véres, elvakult és áldozatos forradalmak sem ahhoz, hogy a zászló kitűzhetését biztosítsák.

Ennek az érdekében kell dolgoznia a szk.:ségnek és ma a leghálásabb munkaterület ebben az irányban, én ott látom a feltörő ötödik rendnél, a falun,

HIREK A NAGYVILÁGBÓL

Jugoszlávia

Dr. Adolf Mihalic, Zágráb tb. n. m. az ö. k. k. Szellemi vezetője volt nagy-páholyának. Amellett, hogy a p.-ban gazdag és mély munkásságot fejtett ki, író volt s munkásságába belevitte a szk.-i eszméket.

Franciaország

A francia kamarában interpelláció hangzott el a szk.-ek államellenes tevékenysége ügyében. Az előadó Chavier Valla képviselő, a szk.-ek terhére írja, hogy a Stawisky-ügy vizsgálatát hátráltatják.

Ausztria

Nemcsak Eugen Lennhof író, hanem Kurt Reichl író, a „Blaubuch der Weltfreimaurerei“ szerzője is fedezett.

Csehszlovákia

Szabadkőművesutazás Görögországba. Dr. Markovits iv. vezetőjével ft. és nővérek társasutazása készül Görögországba augusztus 6–26-ig.

IX. Pius pápa szabadkőműves volt-e? Ezzel a kérdéssel foglalkoznak már régóta anélkül, hogy valami megbízható tényt állapítottak volna meg erre vonatkozólag. Az „Ontlook“, a newyorki p. hivatalos lapja közli a következő cikket:

„Sok adat van arravatkozólag, hogy IX. Pius pápa, mint fiatal ember, gr. Mastai Ferritti név alatt egy □ kötelékébe lépett. Tekintettel arra, hogy az adatok ellentétesek, nem lehet bizonyosat megállapítani. A következő adatok állnak rendelkezésünkre:

Sibley a „Szabadkőművesség története“ c. munkájában közli a felfedezését, hogy IX. Pius pápa szk. volt. Garibaldi megvádolta, hogy kötelességét a ft.-el szemben többször megtagadta. A vádat jogosnak találták és kizárták a szk.-ségből. Az ítéletet Viktor Emanuel, Olaszország királya és az olasz szk.-ek n. mestere aláírásával az összes szk. ható-

ságoknak megküldték. Hogy mennyire autentikus Sibley, azt nem tudjuk.

1922-ben a „The Builder“ folyóirat egyik munkatársa a következőket írja:

1868-ban, mielőtt szk. lettem volna, egy fehérhaju skandináv barátom mondta nekem, hogy ő gr. Mastai Ferritti-t azelőtt ismerte, mielőtt pap lett volna és akkor a nevezett szk. volt.

I. W. Horley kanonok, egy kiváló tagja a „Quatuor Coronati“ □-nak, Londonban, nyilvánosságra hoz egy levelet, egy délamerikai barátjától, ki lelkes és szk. volt. Levelében írja:

Tény az, hogy a benszülőttek p.-ában Montevideóban IX Pius pápa egy aláírása található. Röviddel pappá szentelése után elküldték Chile fő vikáriusához. Köztudomásu, hogy ebben az országban beavatták e szöv.-be, annak ellenére, hogy a pontos dátumot nem sikerül meg tudnom. Még tovább menve, ahogy ő később Uruguay apostoli képviselője lett és mint szk. a pp.-ban többször megjelent.

A nemzeti nagy-oriens, Egyiptom hivatalos lapja 1876-ból nyilvánosságra hoz egy bizonyítvány másolatot, melyet 1839-ben a Loge Eternal Catena, (Palermo) állított ki. Ebben bizonyítják, hogy a páholy levéltárában 13.715 sz. alatt egy bizonyítvány fekszik, mely bizonyítja Giovanni Ferritti Mastai gr. 1839 VIII 15-i felvételét a p.-ba és hogy saját kezű aláírása van ezen a bizonyítványon.

Spanyolország

A középspanyolországi kerületi np. egy adaptios-organisatiót (nővér-páholy) létesített a Condorset Nr. 13 p. felügyelete alatt, „rei vindicacion Nr. 1.“ név alatt.

Argentina.

Az ottani páholyok és fenhatóságok közötti kaotikus viszonyok rendeződtek. Megalakult egy az angolok által is elis-

mért n. p., melyhez az összes, jelenleg 97 működő p. tartozik.

Anglia

Kétezerháromszáz páholygyűlést tartott Kanadában a halifaxi St. Andrenos Lodge 1750-beni alapítása óta. Egy angol páholy sem mutathat fel ilyen magas

számot. A Phoenix-Loge Nr. 94 Sunderland Anglia nemrég ünnepelte 177 éves fennállását.

Az angol n. p. negyedévi 1933 decemberi gyűlésén ünnepelte Lord Ampthill tv. h. nagym. 25 éves tisztviselői jubileumát.

BELFÖLDI SZABADKÖMÜVESSÉG

Erdélyi r. kath. napilap a szabadkőművesség ellen. Franciaországban Stavisky-üggyel kapcsolatban ismét felüljutak a szabadkőműves ellenes támadások. A jobboldali lapok gyanúsítgatásai és izgatásai nem ismernek határt. A hírhedt bünyüggyel kapcsolatban az 1875-ös alkotmányt lámadják, mely szerintük alkalmat nyújt a páholyoknak a francia politikai életbe való titkos befolyásra. A royalista, nemzeti szocialista és katolikus alakulatok oly izlést nem ismerő demagógiával uszítanak a páholyok ellen, hogy a Grand Orient a párisi nagy szkves levéltárnak Bruxellesbe való szállításáról gondolkodik. A francia nagypáholy egyébként válasz nélkül hagyja a komolytalan és alaptalan vádakat, mindössze a felbujtogatott tömeg garázdálkodásától tart. Ezért szándékszik biztonságba helyezni levéltárát is, mely nemcsak a francia szabadkőművességnek, de a francia kultúrának is óriási dokumentumait tartalmazza. A jobboldali alakulatok plakátokat nyomtak, melyeken a Stavisky ügyben kompromittált vezetőférfiakról igyeksenek bebizonyítani, hogy szkvesek. Koholt listájuk éles bizonyítékot nyújt arról, hogy hadjáratuknak mekkora az erkölcsi alapja.

Legérdekesebb a dologban az, hogy egy erdélyi kisebbségi lap, mely jobboldali tulajdonságairól közismert s mely annak ellenére, hogy katolikus világnézetet képvisel, nem győz eleget tapsolni Hitler Németországának, teljes erővel belevetette magát a szabadkőműves ellenes támadásokba. Cikkeiben, melyek tudatlanság-

tól és rosszindulattól teljesek, a gyermekes fantázia és férfiúi romlottság felváltva jelentkeznek. A franciaországi szabadkőműves legendákat nemcsak naiv hiszékenységkel vizsgálhangozza, de igen sok esetben azzal a meggyőződéssel, hogy hazug dolgokat terjeszt egy „jobb ügy érdekében”. Közismert dolog, hogy a szk.-vesség ellenségei főbbnyire olyanok közül kerülnek ki, akik valamikor bebocsátást kértek valamelyik páholy kapujánál, de könnyüeknek találtattak és nem bocsátattak be, tudjuk, hogy a tanulni lusta ember is támadjá a szabadkőművességet. De a jelen esetben egy oly fedezett testvérünk jelenlétében történnek ezek a dolgok, aki szentélyünk tisztaságában megfordult, a szabadkőművesség céljaival tisztában van, hosszú időn át buzgó és harcoss testvérünk volt. Szinte lehetetlen elhinni, hogy az általa jegyzett lapban ilyen sorok megjelenhettek: „A szabadkőművesség egy álhumanizmusba bujt romlott maffia, amelynek kezéhez nemcsak királygyilkosságok, forradalmak és háborúk vére tapad, hanem a modern demokráciának egész romlott légköre s arcpirító, lázító erkölcs telensége”. Nem tartom fontosnak a jelzett idézet szerzőjének megnevezését, elég megbélyegző ránézve az, hogy sületlen elméllkedését írástudó embereknek bemutatom. Szomorúsággal kell azonban megjegyeznem, hogy aposztata testvérünk nem emel vétőt a hasonló írássok ellen. Nemcsak emberi, de kulturális lelkiismeretét is el kell nyomnia ilyenkor. (K).

A nemzetiségi kérdés az Unióban. A

nemzetek közötti összhang és megértés jegyében folyt le az Unió □ március hó 28.-i munkája, melyen a □ egyik fiatal inas tagja, B. S. „A magyar állam nemzetiségi kulturpolitikája“ címen tartott szigoruan történelmi keretek közt vezetett tárgyvilagos előadást. B. S. tv.: előadására csaknem teljes számmal megjelentek a □ román tt.:i, azonkívül tekintélyes számban képviseltették magukat a cluji Infrăirea Neamului skótritusu □ tagjai is. B. S. a kiegyezés korától 1918-ig tárgyalta azokat a közoktatásügyi törvényeket, melyeket a különböző magyar kormányok hoztak s melyek főképp az erdélyi románságra vonatkoztak. Az előadó receptív történelmi előadásában állandóan teret engedett az akkori és mai kisebbségi kulturviszonyok összehasonlítására. A vita folyamán különösen román testvéreink felszólalása volt érdekes. Dr. P. V. tv.: kiegészítette a hallottakat oly személyes tapasztalataival, melyek a felsorolt és a mai időkkel önkénytelenül összehasonlított törvények végrehajtásával állottak kapcsolatban. I. C. tv.: felszólalásában előkelő tapintattal és igaz testvéri érzéssel utalt a mai magyar kisebbség kulturhelyzetére, kijelentette, hogy a magyar impérium alatt élő román kisebbségek kulturhelyzete emlékének nem lenne szabad retorzióképen a magyarságra nehezednie. A kisebbségek romániai sorsát mind román, mind magyar részről egyedül csak a szabadkőművesség keretein belül látja elintézhetőnek. A további felszólalók hasonló, a megértés és tv.:i szellem jegyében tárgyalták ezt a profán körökben oly nehezen áthidalható témát és annak a meggyőződésüknek adtak kifejezést, hogy a romániai kisebbségek kulturproblémáját a páholyok mindegyikének napirendre kellene tűzni, a legközelebbi páholyközi értekezleten részletes munkatervet kell kidolgozni, melyet a Nagypáholy irányításával a romániai szabadkőművesség egyik jelentős profán tevékenységévé kell szélesíteni. S. J. tb. nagymester indítványára az Unio □ nyolc tagból álló bizottságot de-

legál a kérdés tudományos és politikai vonatkozású kidolgozására. A □ emellett felkérte dr. P. V. tv.:t, hogy a B. S. által felszínre dobott kérdést a □ egyik munkáján világsítsa meg az általa említett szempontokból is. A végleges megállapodásokat ebből a szempontból a dr. P. V. előadása utánra tűzte ki a nagymester.

A Sadoveanu és Papiniu csoport kibékülése. Április 8-án, vasárnap a Sadoveanu s a Papiniu vezetése alatt álló Nagy oriens közös konventet tartottak, amelyen megalakították a két főhatóság (a Sadoveanu csoport off, mint M. L. N. R. szerepel) Szövetségét, amelynek élén a szövetségi n. m. fog állani. Erre a tisztségre egyhangulag Sadoveanun választották meg. A két főhatóság meg fogja tartani egyelőre önállóságát. A közös nagymestereken, főtitkviselőkön kívül, lesz közös szövetség tanács is. Ezzel a folyamattal a romániai kőműves szervezetek száma kettőre csökken, ami reményt nyújt arra, hogy egyszer mégis csak összejönnek egy közös alakulatban. (—)

A „Pax“ □ a folyó naptári év első munkáján, január 8-án kezdte meg azon kilenc előadásra tervezett összefüggő előadássorozatát, melyben a ttv.:ekkel a mai kor uralkodó eszméit és problémáit akarja megismertetni. A sorozatot dr. K. I. tv.: „Az európai ember világnézeti válsága“ című előadása nyitotta meg, melyben a világnézetek három domináns típusának, a zsidó-keresztény teológikus, a francia forradalom és a marxizmus, illetőleg proletárisztikus világszemléletek ideológiájának ismertetése után, a mai európai ember világnézeti válságát fejtegeti.

Január 22-én N. I. tv.: tartott előadást „A végtelen a szabadkőművességben“ címen, melynek gondolatmenete megközelítőleg a következő: Az emberiséget napjainkig rendszerint olyan eszmék vezették, melyekben kevés volt a realitás, tulsulyban voltak az érzelmi elemek és homályos részek, amelyek mindig vitákra és véres kirobbanásokra vezettek. Az a

realitás, mely mindenkire nézve kötelező erejű és amelyből szükségszerűleg folyik az emberi élet helyes értelmezése és a szabadkőművesség létjogosultságának igazolása, szerinte a világegyetem végtelensége, melynek felismeréséhez vezet az előadó bennünket úgy, hogy a világegyetem végtelen méreteit példákkal mutatja be. Az emberiség a Kozmosnak ismeretlen akaratából létezvén, minden egyes ember a Kozmos tagja, tehát élni jogosult. Az a végtelen erő, melynek létét köszöni, ép úgy dolgozik benne, mint többi embertársában, tehát emberi méltóságának tudata természetes és indokolt folyamat.

Ezért szükségszerű folyamat egy olyan társadalom keletkezése, mely ezen jogosultságot és az emberi méltóságot biztosítja. A fejlődés kategorikus szükséglet és természeti lehetőség és állandóan halad egy tökéletesség felé. A szabadkőművesség a végtelenen, a Kozmoson alapszik, mert tartalmazza mindazt, ami ebből logikusan folyik. A szabadkőművesség megvalósulása nem ábránd, bár még a jövőé, mert amint a Kozmos ismeretével párhuzamosan nőnek ismereteink a társadalom helyes berendezését illetően, csökkennek azok a feszültségek, melyek ma az embereket és nemzeteket egymástól elválasztják. A szabadkőművesség fejlődése az általános evolúció függvénye, tehát természetes dolog. Hisszük, hogy a szabadkőművesség az igazi utat a népek béke akarásának és élni tudásának felébresztésére.

Március hó 5-én S. A. látogató tv.: a fargul-mureși „Râneștirea“ □ tagja tartott „A történelmi materializmus“ címen előadást, melyben a történelmi fejlődést ismertette, ezen felfogásban, az ókortól napjainkig és bírálta a történelmi materializmus szemszögéből a kapitalizmust, a fascizmust és a mai politikai időszakot.

Március hó 12-én K. K. tv.: „A technokrácia ideológiája“ címen tartott előadást, melyben az ezen elnevezés alatt kikristályosodó új világnézetet, annak

keletkezését, okadatolásait és céljait ismertette. A technokrácia célja, hogy pontos tudományos felismerésekből és a természettudományokból vonja le azokat a következtetéseket, melyekbe jutottunk azáltal, hogy társadalmi berendezkedéseink nem tartanak lépést a technika haladásával és a főmegtermelésből nem tudnak tömegjólétet teremteni.

Március hó 22-én M. I. tv.: „Einstein relativitás elmélete“ címmű előadásában ismertette és magyarázta ezen elmélet lényegét, valamint alakító hatását a természettudományokban és az emberi gondolkodásban, érdekes vonatkozásba hozva ezt a szabadkőművesi gondolat és haladás fejlődésével.

Eljövendő munkáinkon ezen sorozatban a következő előadások fognak megtartani: Dr. D. V. tv.: „Bergson filozófiája“; E. K. tv.: „A psychoanalízisről“ és Gy. A. tv.: „Megvalósulnak-e álmunk“. A sorozatot végül L. I. h. főmester t. összefoglaló előadása fogja bezárni, amely ezen előadások tanulságait fogja összefoglalni. A felsorolt munkákon kívül tartott febr. 6-án a □ egy munkát, melyben adminisztratív ügyeket intézett el és február hó 24-én avató munkát, melyben 4 keresőt avattunk fel. A szomszédos Arad város keletén dolgozó „Concordia“ □, mellyel szoros kapcsolatot tartunk fenn, ezen az avató munkán Dr. Sz. Zs. h. nagymester tv.: vezetésével 12 tvrrel volt képviselve. Míg páholyunk a „Concordia“ □ január hó 27-iki avató munkáján B. L. főmester tv.: vezetésével 22 tvrrel volt képviselve.

A □ munkáit rendszerint élénk vita követi, mely nagyszámu hozzászólásokkal lényegesen hozzájárul a fogalmak tisztázásához.

Annak ellenére, hogy a profán élet nehézségei némileg megbénítják a páholyok munkáit, páholyunkban élénk munka folyik. A tvrek legnagyobb része megjelenik a munkákon és lelkesen tesznek eleget kötelességüknek.